

UNA BAULA GRAMATICAL CABDAL: *PRÁCTICA DE ORTHOGRAPHIA* DE CARLES ROS (1732)

(Què aporta la seua ortografia a l'estudi i difusió del valencià al segle XVIII?)

Agustí Garcia Bernabé

TREBALL FINAL DEL GRAU EN LLENGUA I LITERATURA CATALANES

UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA

València, maig de 2020

Director: Josep Daniel Climent Martínez

PRACTICA
DE
ORTHOGRAPHIA,
PARA LOS DOS IDIOMAS
Castellano, y Valenciano.

ESCRITA
POR CARLOS ROS,
*Amanuense, natural de esta
ilustre, è insigne Ciudad
de Valencia.*

DEDICADA
A MARIA SANTISSIMA, CON
el mas propio, y devido Titulo de
Madre de los Desamparados.

Con licencia: En Valencia, por el He-
redero de Vicente Cabrera, año 1732.
Vendese en casa Thomàs Torres, Librero.

AGRAÏMENTS

És impossible incloure-hi totes les persones que d'alguna manera m'han ajudat a enllestir una carrera, que mai no vaig ni imaginar que acabaria. Per tant, el meu record emocionat per a tothom.

Agrairé cada dia de la meua vida Carme Espuig, la meua àvia, per haver estat la persona que em transmeté el valencià. Als meus pares, Carme i Agustín, desapareguts, a Carme i Marta, les meues filles, per haver esdevingut de debò el somni de la meua repressió.

A Dionisia Marco Montes, la meua dona, per tot allò que no podem explicar, i que és tot just el que ens fa alenar.

Per concloure, un record molt especial per a Josep Daniel Climent, director i ànima d'aquest treball, per tot plegat. Moltes gràcies.

ÍNDEX

RESUM

Mots clau

1 INTRODUCCIÓ

1.1 Estat de la qüestió -----	7
1.2 Objectius -----	10
1.3 Metodologia-----	11

2 CONTEXT

2.1 Històric -----	12
2.2 Lingüístic-----	14

3 CARLES ROS I HEBRERA

3.1 Biografia-----	16
3.2 Obres -----	16

4 *PRÁCTICA DE ORTHOGRAPHIA, PARA LOS DOS IDIOMAS, CASTELLANO Y VALENCIANO (1732)*

4.1 Descripció i estructura-----	20
4.2 Estudi de les propostes ortogràfiques més destacades -----	24

5 LA INFLUÈNCIA DE CARLES ROS EN ELS LINGÜISTES POSTERIORIS

5.1 Autors del segle XVIII -----	30
5.2 Autors del segle XIX -----	32

6 CONCLUSIONS ----- 36

7 BIBLIOGRAFIA -----38

8 ANNEXOS

8.1 Imatges -----	40

RESUM

Práctica La de orthographia, para los dos idiomas Castellano y Valenciano (en endavant, *Práctica*) de Carles Ros i Hebrera va ser la baula que connectà el valencià des del Barroc a la Il·lustració, perquè fou la primera obra gramatical del segle XVIII editada al País Valencià. Per tal de constatar-ho, hi hem desenvolupat una recerca bibliogràfica, que ens ha permès reflexionar sobre com estructurar la informació, de manera que hem abastat la comprensió amb un fil argumental i explicatiu. Així mateix hem detallat el context històric i lingüístic de Ros a fi de poder dilucidar les circumstàncies d'aleshores, així com les conseqüències que va patir el català al País Valencià, tot just quan s'hi esdevingué el daltabaix més traumàtic de la seua història: el Decret de Nova Planta, l'any 1707. Després hem elaborat un resum de la seua biografia i obres filològiques, i posteriorment hem analitzat el manual ortogràfic específicament. Primerament descrivint la seua estructura externa i en segon lloc la interna, si més no en els apartats que tracten de gramàtica, sense negligir, però, altres disciplines relacionades dins el codi analitzat. Tot seguit desglossem les coincidències i divergències de l'autor amb els lingüistes posteriors. Finalment hem conclòs circularment, en altres mots, Carles Ros va ser la baula que canalitzà la continuïtat del català en un marc complex i ple de dificultats.

ABSTRACT

The *Práctica de orthographia, para los dos idiomas Castellano y Valenciano* (onwards, *Práctica*) by Carles Ros i Hebrera, is the link that connects the Valencian of the Baroque with the one of the Enlightenment, because it is the first linguistic work of the 18th-century. To prove this, we will conduct a literature search, which will allow us to reflect on how to structure information, so that we cover comprehension with an argumentative and explanatory thread. We will also detail the historical and linguistic context of Ros in order to elucidate the circumstances of that time, as well as the consequences that Catalan suffered in the Valencian Community, as soon as it became the most traumatic bump in its history: the Nova Planta Decree. Then we will summarize his biography and philological works. Later we will analyze the spelling manual specifically. First we will describe its external structure and secondly the internal structure, in addition the sections that deal with grammar, without neglecting, however, other related disciplines within the analyzed code. We will then break down the author's coincidences and divergences with subsequent linguists. Finally we will conclude circularly, in other words, Carles Ros is the link that channels the continuity of Catalan in a complex situation and full of difficulties.

Mots clau: Segle XVIII. Decret de Nova Planta. Carles Ros. Ortografia. Català.

Keywords: 18th century. Nova Planta Decree. Carles Ros. Spelling. Catalan.

1 INTRODUCCIÓ

Un dia vam redactar una prova d'avaluació continuada (PAC) sobre Carles Ros, va ser la primera vegada que en sentíem a parlar. Posteriorment, un dia de passeig pel Cabanyal, barri marítim de València, vam llegir una placa d'un carrer força estret que portava el seu nom, però en comptes de "notari" hi deia "gramàtic", cosa que ens deixà embadalits. De sobte, ens va amarrar el record de la prova suara esmentada, i la vam aprehendre, encara que instintivament no ens agradà l'indret del seu record. Potser el mot "decadència" ens burxa més d'allò que volem reconèixer.

Per una altra banda, aquest estiu passat havíem de destriar el tema del nostre Treball Final del Grau (TFG). El record inesborrable de l'anècdota de més amunt, i el nostre deler per la Història de la llengua catalana, van aconseguir vincular-nos devers aquesta disciplina com a camp temàtic, perquè contextualitza i analitza el tret més pregó de l'home, la llengua, en el seu vessant diacrònic. Poc després, amb les orientacions del nostre director del TFG, el professor Climent, ens vam trobar de bell nou amb el notari valencià. Aleshores vam detectar que de la seua primera ortografia bilingüe, l'any 1732, no hi havia cap estudi específic, si bé era esmentada per diversos especialistes. Així doncs, vam decidir elaborar el nostre TFG sobre aquesta gramàtica, per tal d'unificar els estudis més significatius en un treball que la individualitzàs.

Tot havent centrat el nostre objectiu, vam engegar la feina de fonamentar l'obra. Primerament, ens vam il·lustrar sobre el context global d'aquesta primera obra de Ros, un segle XVIII dissortat pels Països Catalans. Tot seguit vam definir l'espai geogràfic, el País Valencià, i després el temps de la vida i obres de Carles Ros, que abasta els tres primers quarts del segle XVIII. Posteriorment, vam concretar els dos interrogants que havíem seleccionat, per a ser coherents al llarg de la redacció. Posteriorment, vam descriure la gramàtica i les influències fins a la Renaixença del País Valencià, al segle XIX. Amb les conclusions i la bibliografia enllestim el nostre TFG.

1.1 Estat de la qüestió

Després de la cerca d'investigació bibliogràfica, entenem aquest enunciat com una xarxa d'estudis que configuraran una panoràmica actual de les investigacions sobre la primera ortografia de Carles Ros, així com la seua repercussió posterior. Per tant, caldrà que ens hi il·lustrem, mitjançant els diferents punts d'albir dels altres lingüistes, encara que

d'antuvi remarcarem que s'hi troben inclosos en els estudis sobre tota la producció de l'autor, atés que no s'ha dut a terme cap treball específic sobre aquesta obra.

Entre els filòlegs que han esmerçat estudis sobre el nostre autor destacarem al professor Manuel Sanchis Guarner que en l'obra *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII* (2001) desenvolupa diversos trets de la història cultural del País Valencià. A la tercera part, "El desensonyament", tracta específicament del segle il·lustrat i els intents de codificació ortogràfica. Sanchis Guarner (2001: 77) hi afirma, "N'hi hagué però, un de molt superior, amb més ambició literària i sobretot amb un amor a la llengua exaltat, conscient i constructiu: Carles Ros, el precursor de la Renaixença valenciana", la qual cosa coincideix sintèticament amb el paper de connector entre dues èpoques que atorguem al nostre autor. A més a més, afegim Sanchis Guarner (2001: 70), "Però l'activitat principal i més transcendent de Carles Ros fou en el camp lingüístic", que continuarà desenrotllant devers els antecessors i successors de la seua obra. Aquest aspecte l'atendrem posteriorment en un apartat específic, com hem dit més amunt, quan analitzem la influència de Ros en els lingüistes posteriors, cosa que arrodonirà l'altre objectiu bàsic del nostre treball.

També hem estudiat el treball dels professors Antoni Ferrando i Miquel Nicolàs, en *Història de la llengua catalana II* (2011) a l'apartat, "Una llengua relegada a la privacitat", els quals coincideixen generalment amb el suara referit Sanchis-Guarner. Aquests autors abasten tot el context lingüístic dels Països Catalans, si bé nosaltres acotarem el nostre comentari al País Valencià, per qüestions d'espai. En aquesta acotació, Ferrando i Nicolàs fan esment de Carles Ros i de tota la seua producció, fins i tot la literària. Destaquen el seu tret com apologista de la llengua, així com el de la seua obra lingüística a les diferents disciplines, per bé que tampoc no apareix en aquest manual cap comentari específic de *Práctica*, que només és anomenada pel seu any d'edició (1732). A més a més, afegirem que aquests dos lingüistes comenten, força sinòpticament, alguns dels antecessors, com ara Pere Miquel Carbonell, Bernat Fenollar, Jeroni Pau, i després a Escolano i Ballester. També assenyalen molt especialment la relació de Lluís Galiana amb Carles Ros.

Una altra lingüista que ha estudiat diverses obres del nostre autor de referència és la professora M. Isabel Guardiola. Al seu treball sobre *Diccionario valenciano-castellano de voces polysylabas de Carles Ros* (2003) dedica un apartat general de les distintes disciplines que va tractar aquest. Per a Guardiola (2003: 515) "l'activitat principal de Carles Ros, on millor manifesta l'estima i la consideració que sentia per la llengua dels

valencians, se situa en el camp de la lingüística” i serà en aquest vessant en què veiem una part específica de Ros com a gramàtic, i tot seguit, Guardiola en detalla les obres redactades en aquest camp, on la primera és *Práctica*. Així mateix, aquesta professora de la Universitat d’Alacant detalla alguns trets generals de les ortografies del nostre autor, sense especificar quina, però.

En *Un col·loqui poc conegut de Carles Ros* (2006) el professor Joaquim Martí també comenta alguns trets generals de l’obra del notari valencià. En aquesta línia, i tal com la professora Guardiola, ens parla sobre les distintes perspectives de la llengua que va escometre Ros. A més a més de remarcar el caràcter apologètic, que fa servir des de qualsevol aspecte del valencià, Martí disserta també sobre el tipus de llengua i algunes qüestions de gramàtica interna, fins i tot presenta algun comentari sobre la teoria ortogràfica de Ros. En aquest sentit, Martí, (2006: 154) considera que una de les seues principals preocupacions “fou la fixació ortogràfica de la llengua, necessària per a escriure-la i llegir-la correctament, la qual el dugué a elaborar diversos tractats ortogràfics”, encara que no es poguera recolzar en cap tradició d’estudis ortogràfics, en català si més no. Amb tot, tampoc aquest professor es refereix a *Práctica* específicament.

En aquest recorregut pels estudis gramaticals sobre Carles Ros serà Francesc Torres qui n’investigarà detalladament les qüestions lingüístiques. El títol de la seua tesi doctoral ho diu tot: *La llengua de Carles Ros*, on Torres (1982: 68) afirma:

Creiem que Ros és l’anella que enllaçaria cap arrere amb els poetes festius i curials del segle XVII, que permeté la continuïtat de la llengua, encara que castissa o vulgar [...] continuada per Galiana, Collado, Escorigüela, Sanelo, Branchat i Llombart, fins al 1859, any en el qual oficialment s’inicia la Renaixença.

Aquesta tesi amplia i perfecciona el seu treball de llicenciatura, *L’obra gramatical i lexicogràfica de Carles Ros*. Totes dues van ser dirigides pel professor Casanova i estan, dissortadament, inèdites. A més a més d’aprofundir en tota l’obra lingüística de Ros, Torres menciona i analitza específicament *Práctica*.

També el professor Josep Daniel Climent s’ha ocupat d’estudiar l’obra de Carles Ros al llibre *L’interés per la llengua dels valencians (segles XV al XIX)* (2003) on presenta una anàlisi i descripció del període abans designat com *Decadència*, avui reivindicat i

investigat com qualsevol altre període històric de la llengua. Per una altra banda, aquest llibre detalla la figura de Carles Ros, estructura tota la seua obra (amb l'excepció lògica de les parts literàries i notarials, respectivament), i el que és més escaient per al present exercici, menciona *Práctica* i tota la resta dels estudis de Ros. Climent (2003: 105) hi afirma que "En l'actualitat, els historiadors de la llengua i els lexicògrafs consideren que gran part dels qui posteriorment s'han dedicat a la lexicografia són deutors seus, per a bé o per a mal". Hi cal afegir que la part que esmerça Climent a la posterior influència del notari valencià és molt completa.

Com constatem, els nostres objectius segueixen els mantinguts per la major part de lingüistes que s'han ocupat de l'estudi de l'obra de Ros, com ara els professors Guardiola, Climent i Martí i Torres, és a dir, ressalten el paper de Ros com a connexió entre els dos segles esmentats i extrapolen la seua influència devers l'avenir.

En definitiva, la recerca que hem efectuat sobre *L'estat de la qüestió*, considerem que conforma la xarxa d'estudis esmentada de bon començament. Així doncs, estem en condicions de confirmar el nostre primer objectiu: Carles Ros i Hebrera representa una baula cabdal per a l'estudi del català al País Valencià en un sentit global.

1.2 Objectius

Els objectius d'aquest estudi els organitzarem d'una forma dual. Per una part, comentarem els principals, i per altra part, els secundaris. Primerament, desenrotllarem els dos basaments que forniran fonamentalment el treball, com ara descriure i analitzar *Práctica* de Carles Ros, així com la seua influència en els lingüistes posteriors fins a Constantí Llobart. Totes dues finalitats ens menaran a esbrinar per què afirmem que Ros és una connexió, un contínuum filològic de la llengua catalana al País Valencià, bàsicament.

En segon lloc existeixen altres metes, que abastarem vehiculats per la informació de què disposem, perquè en tota investigació, per molt humil que siga, sempre sorgeixen detalls desconeguts. Per exemple, individualitzar Carles Ros, quin tipus de societat l'encerclava o les distintes disciplines que conreà, ja que d'alguna manera aquest escriptor simbolitza l'apologia d'una llengua i una cultura, que passava un gran sotrac. També donarem uns arguments històrics, el que significa alhora un objectiu ideològic explicitat en la selecció d'esdeveniments i la presa de posicionaments.

Al capdavant, hi ha un organigrama de treball, però el que aporta aquest notari valencià no pot ser completament raonat, perquè fins i tot descobrim serrells de la seua vida, per posar-ne un cas, que ens transporten a altres autors. En altres mots, podem dir que conèixer Carles Ros és enriquir-nos vitalment.

1.3 Metodologia

La metodologia que hem fet servir ha estat canalitzada per la localització de l'obra, els recursos bibliogràfics, la lectura de llibres, articles i biografies. Primerament, hem reflexionat sobre tota la producció lingüística de Carles Ros. D'antuvi hem detectat que de la seua primera ortografia bilingüe de 1732 no hi havia cap estudi específic, per bé que pràcticament tots els estudiosos en feien esment. A causa, doncs, d'aquestes referències sempre generals, hem pres la decisió d'individualitzar aquesta primera gramàtica, tal com hem comentat més amunt.

Pel que fa a la bibliografia, hem efectuat una recerca per distintes bases de dades, com ara Dialnet o Traces. També en biblioteques virtuals, bàsicament de la UOC, la Xarxa Lluís Vives o la Universitat de València, i físiques, com ara la xarxa de biblioteques públiques de València. Així mateix, per indicacions del nostre director, hem visitat a la Biblioteca de Ciències Socials "Gregori Maians", on hem trobat obres no publicades, però cabdals per a entendre els trets lingüístics de Ros. De tot plegat, hem començat a confegir esquemes, que ens han permés assimilar ben bé tota aquesta informació suara detallada. Amb aquests materials n'hem desglossat un índex, que ha estat central a l'hora d'estructurar, estudiar, analitzar i descriure els diferents apartats, per tal de poder detallar l'ortografia específicament i les seues influències. Tot aquest punt ens ha esperonat i encoratjat per a poder bastir unes conclusions raonades.

2 CONTEXT

2.1 Històric

Pel que fa al context històric, cal ubicar-lo de bon començament dins el rerefons que pressuposa l'estructura econòmica i geopolítica del món occidental de llavors, perquè com assenyala Furió (2001: 366/7) “tot començà com una partida d'escacs en el tauler de la política internacional”. En aquest àmbit, Europa continuava amb el tradicional enfrontament entre Anglaterra i els seus aliats, Holanda i Portugal per una banda, i França, per altra. Els britànics havien estat capdavanters estructuralment amb la seua revolució a finals del segle XVII, *la revolució industrial*, la qual havia conformat al llarg del següent segle un sistema econòmic precapitalista; mentre que França no havia progressat en aquest aspecte a causa del seu absolutisme polític, el qual va comportar una economia obsoleta amb un dèficit impressionant, en enllestir el regnat de Lluís XIV i començar el segle de *les Llums*. En aquest sentit, Sanchis Guarnier (2001: 65) considera que “el segle XVII havia estat pessimista [...], i ja és sabut que el pessimisme incapacita per a la renovació”.

A més a més hem d'assenyalar els interessos colonialistes dels dos regnes abans esmentats, ja que el continent americà els suposava una altra avinentesa d'enriquiment. Així mateix caldrà afegir-hi la situació de forta davallada de l'antic imperi hispànic. Al Regne d'Espanya hi era Carles II, darrer sobirà de la Casa d'Àustria, que va morir sense descendència. En un primer moment França va aprofitar la conjuntura i aconseguí el nomenament de Felip V, sense massa escarafalls ni endins ni enfora. A poc a poc els francesos van nomenar càrrecs pròxims, i llavors el comerç americà, entre altres factors, va davallar per als anglesos i també per als valencians. Aleshores, la contesa internacional que s'estava gestant, tal com suggerim suara, es va veure esperonada amb el botí que suposava la resta d'aquell l'Imperi, i de retruc la liquidació de les estructures medievals d'autogovern de la Corona d'Aragó. Aquesta immensa davallada històrica té un nom malauradament paradigmàtic, Guerra de Successió a la Corona d'Àustria o Pragmàtica Sanció, de què Ferrando i Nicolàs (2011: 9) puntualitzen que “des del punt de vista polític, el tractat d'Utrecht consagrà el desmembrament dels territoris que havien conformat la Corona d'Aragó”.

Aquest conflicte bèl·lic, amb tot el rerefons que hem explicat, va ser ubicat per Anglaterra en l'antic Regne d'Aragó, en què primerament va caure el País Valencià a la Batalla d'Almansa (25 d'abril del 1707), i on cal destacar el cruel incendi de Xàtiva, a causa de la seua aferrissada resistència: des d'aleshores als seus habitants els anomenen *socarrats*

de malnom. Aquella batalla entre tropes estrangeres, perquè els valencians no hi combateren, va imposar un destí esfereïdor, gestat paradoxalment per una superestructura econòmica *avant la lettre*. Aquest efecte col·lateral esmicolava de soca-rel les estructures polítiques de la Conquesta ençà, gairebé 600 anys. Els Furs foren derogats i el País fou castellanitzat progressivament, fins i tot amb més rancúnia que a la resta de la nacionalitat. En aquest vessant matisarem que des de la segona part del segle XVI (després de les Germanies o Primera Germania), amb el regnat de Germana de Foix, ja existia un cercle que feia servir l'espanyol. Després del Decret de Nova Planta (1707) la castellanització, com déiem suara, abastarà més àmbits, bo i arribant a ser aclaparadora en la segona part del segle XVIII.

Per una altra banda, els Furs foren reivindicats quasi des de l'esmentada derrota i crearen una certa corrua de demandes als diversos reis borbons. Al País Valencià el deixaren nu de drets, com refereixen dues cançons populars adduïdes per Martí Gadea, i que transcriu Sanchis Guarner (2001: 67/68): “Els botiflers i maulets / bé mos feren la tirana; / uns, esquilant-mos del tot, / i atres, venent-mos la llana.” “Entre Felipe Quinto / y Carlos Tercero, / nos quedamos desnudos / y sin dinero.”

Quant al final d'aqueixa Guerra, direm que posteriorment la lluita es va alentir, perquè els exèrcits borbònics hi havien d'atendre diversos fronts, però finalment, sota la direcció del duc de Benwick, Barcelona capitulà (11 de setembre del 1714), per esgotament, fam i manca d'efectius. Els Països Catalans en conjunt, doncs, van patir la sotragada més llarga de la seua història, de la qual no es van començar a rescabalar parcialment fins a la segona part del segle XVIII, que com apunta Furió (2001: 366/7): “la Guerra de Successió, en el fons, va ser un enfrontament bèl·lic que, amb independència del detonant primer, catalitzà diverses tensions larvades o mal tancades, locals i internacionals, socials, econòmiques i polítiques”.

També afegirem una pinzellada del context social, perquè al remat és el detonador d'aquest període al País Valencià, ja que com resumeix Furió (2001: 369) “la guerra esdevenia així el compendi o el marc d'una gran diversitat de guerres i conflictes interns, amb una multiplicitat de causes i d'escenaris”. En aquest vessant, caldrà recalcar la influència d'un fet estructural, els conflictes de classe que van esclatar a la fi del segle XVII (Segona Germania) en distintes comarques del País Valencià, sobretot al sud. D'alguna manera aquestes baralles palesaven les greus contradiccions del feudalisme, a més a més de significar una dada transversal dins el garbuix d'afers que integrarà el comentat conflicte successori de què parlàvem més amunt. En realitat la Guerra referida

catalitzà diversos conflictes latents dels valencians com a classe i com a nació. Aquests nadius estaven més aviat afeixugats per un sistema feudal centralitzat, que no per altres esdeveniments ideològics o dinàstics, als quals s'afegiran, segons Ferrando *et al.* (2011: 11) “el desenvolupament de les forces productives, que generarà una incipient burgesia”. De fet, els primers moments de la gran confrontació tingueren un biaix revolucionari. El general Joan Baptista Basset i Ramos havia mamprés l'abolició dels delmes senyorials, cosa que demolia el sistema d'opressió de classe, i la noblesa s'hi oposà. A més a més es queixaren al Rei Carles, que residia al país. El sobirà de la casa d'Àustria li llevà el comandament al ressenyat general, el bandejà i empresonà els seus soldats. Després va nomenar un successor i així l'entrebanc econòmic el guanyà la noblesa. Per tant direm que aquest context històric presenta un país encara solidari amb els de la resta de la seua nacionalitat, en una Guerra més prompte castellana i europea que catalana, i encara menys valenciana.

2.2 Lingüístic

Qualsevol context històric inclou el seu correlat lingüístic, com a expressió de la ideologia que traspuja. En aquest sentit podem enquadrar el segle XVIII dins una filosofia absolutista i uniformista. Aquestes dues característiques seran gairebé letals per als Països Catalans, perquè seran repartits entre els distints Estats, i per tant desestructurats i marginats, particularment i lingüística. Així ho resumeix Furió (2001: 392) quan afirma que “la construcció de l'estat absolutista i centralitzat havia anat acompanyat també de la uniformització cultural i lingüística, erigida en element clau i necessari de la seua vertebració”.

Per una altra banda, el marc ideològic que descrivim inspirarà la política lingüística aplicada, és a dir, la substitució progressiva d'àmbits del català pel castellà. Aleshores, la primera competirà en situació de diglòssia pel que fa a la segona, excepte en el registre vulgar, en què mantindrà la seua preponderància, sobretot per la fidelitat de la classe pagesa. Aquest procés començarà amb el Decret de Nova Planta de Felipe V i aconseguirà la seua cimera amb els dos monarques tot just posteriors, Fernando VI i Carlos III. L'homogeneïtat lingüística amarrarà els jutjats, els registres, ras i curt tota la burocràcia de l'Estat, a més a més de l'ensenyament, com a basament de la substitució de codi.

També, aquest fenomen de glotofàgia serà imposat mitjançant dos factors lingüístics exògens, el diastràtic i el diafàsic. Per un vessant, hi havia la classe social propietària dels mitjans de producció, conreu o distribució que des de finals del segle XVI feia servir el castellà com a codi de classe, tal com diuen Ferrando *et al.* (2011: 16), “assumien la distribució diglòssica de funcions comunicatives”. El castellà, doncs, abastarà tots els registres cultes amb el llatí i el francès. Per altre vessant, el registre vulgar correspondrà al català. Posteriorment, com hem suggerit més amunt, sobre mitjans i finals del segle il·lustrat, la política de planificació lingüística s’hi tornarà esfereïdora, bo i intentant un lingüicidi perfectament orquestrat.

Per tot plegat, els factors lingüístics externs fins ací raonats condicionaran com s’hi escau el registre vulgar, que utilitzarà el nostre escriptor de referència, car tota la *Práctica* és redactada en un valencià molt penetrat pel castellà. Aquest registre configura una mena de barreja, en què redacta Ros, no tan sols a la part més epidèmica de la llengua, el lèxic, sinó també internament, és a dir, foneticofonològicament i morfosintàctica.

Internament, la *Práctica* del notari valencià pertany diatòpicament al català occidental constitutiu, i dins d’aquest al dialecte consecutiu valencià, afaïçonat després de la conquesta de Jaume I, és a dir, quatre-cents anys més o menys, on van conviure el català com a llengua prevalent; l’aragonés i el castellà com a elements que el van hispanitzar i li donaren evolutivament la seua fesomia. També cal incloure-hi el fet de conviure amb el dialecte àrab en diglòssia, que parlaven els moriscos, fins a la seua expulsió a principis del segle XVII.

La modalitat diatòpica tot just descrita és subdividida al seu torn en tres zones, septentrional, central i sud. La nostra *Práctica* pertany al valencià central o apitxat (comarca de l’Horta), caracteritzat per la fonètica pròpia de la ciutat de València, on Ros vivia. Aquesta marca fonètica va transformar tot un ventall de sons intrínsecament catalans en castellans, tal com la pronúncia de la -j la -x la -g o els dígrafs -tz i -tx entre altres trets del nivell oral. El text en si mateix intenta mimetitzar el nivell oral d’aleshores, bo i esdevenint un escrit diafàsicament vulgar, perquè com hem explicat anteriorment les circumstàncies sociolingüístiques reprimien abassegadorament el català.

3 CARLES ROS I HEBRERA

3.1 Biografia

El que “ha estat considerat com el precursor de la Renaixença valenciana del segle XIX” (Torres 1995: 100), Carles Ros i Hebrera (1703-1773) desenvolupà tota la seua vida a València, on va nàixer i va morir. Encara que era de prosàpia de notaris, “primerament fou amanuense” (Torres 1982: 14) l’any 1732 publicà *Práctica de orthographia, para los dos idiomas castellano, y valenciano*, objecte fonamental d’aquest treball. Un any després va rebre el títol de notari i posteriorment el d’escrivà, els quals pràcticament no feu servir. De totes passades, nosaltres obviarem la seua producció professional, cosa que també farem amb la literària, tal com hem comentat més amunt.

D’alguna manera podem dir que Ros s’esmerçà a l’estudi, escriptura, edició i apologia del valencià, bastant aïllat, primerament a contracorrent del context històric anteriorment descrit, i conseqüentment marginat pels erudits del moment. En aquest àmbit, els germans Maians “van valorar negativament el seu treball” (Climent 2003: 102), possiblement a causa que “el bagatge intel·lectual de Carles Ros no era gens sòlid” (Sanchis-Guarner 2001: 78), malgrat que havia estudiat a la Universitat de València. Això no obstant, esdevé comprensible aleshores, tanmateix de la Renaixença valenciana ençà la seua figura agafarà la seua veritable grandària.

Volem cloure aquesta petita pinzellada sobre la vida del nostre autor, bo i comentant que sortosament existeixen aquesta mena de persones, amb totes les mancances que vulguem, però sense les quals molts trets culturals haurien desaparegut. El deler de Ros fou contrarestat per tot un ventall de factors, alguns suara esmentats, i altres com les seues penúries econòmiques o la falta de referents gramaticals, per això els seus alts i baixos de tota mena. Ara bé, dubtem força que l’estudi del valencià s’hi haguera mantingut i desenvolupat de la mateixa manera sense la seua intervenció, la qual cosa coincideix amb els dos objectius d’aquest treball, és a dir, el paper de Ros com a connexió de la llengua, i el que és cabdal, la seua ulterior repercussió.

3.2 Obres

La producció de Carles Ros ateny tot un ampli ventall de matèries. Les seues obres abasten distintes disciplines, com ara la paremiologia, la lexicografia, la gramàtica i l’apologia. Tant és així que Isabel Guardiola (2003: 514) considera que “va ser capaç de

dissenyar i dur a terme un calculat i meritori pla d'actuació, íntimament vinculat entre les parts, que hauria permés remuntar la llengua i la cultura pròpies en tots els aspectes [...] en unes altres condicions". Per això, tal com hi hem esmentat abans, deixarem de banda la seua tasca com a notari (força reduïda), com a literat, on va desenvolupar diversos gèneres, així com la d'editor. En aquesta última activitat destacarem la reedició de *L'Espill o llibre de les dones* de Jaume Roig. Per tant, acotarem la nostra descripció a les seues obres lingüístiques, sense ser-ne exhaustius, però.

Quant a la fraseologia, Sanchis Guarner (2001: 84) afirma que, "el nostre autor [...] fou l'iniciador de la paremiologia valenciana sistemàtica", en què tingué deixebles ben aviat, com ara el pare Lluís Galiana, Joan Antoni Maians (paradoxalment) i Marc Antoni d'Orellana. El *Tractat d'adages y refranys valencians, y pràctica pera escriure ab perfecció la llengua valenciana*, publicat l'any 1733 i reeditat i ampliat tres anys després, és l'obra més important d'aquest apartat, i basament de referència del català contemporani. Quant a aquesta obra, Climent (2003: 107) puntualitza que "el 1788, se'n va fer una tercera impressió [...] la qual cosa ens indica que va tenir una bona acceptació per part dels lectors". Per consegüent, podem dir que el coneixement ha de ser acumulatiu a fi d'esdevenir qualitatiu, ja que Ros havia consultat diverses fonts a la bestreta, i com hem referit més amunt tingué continuadors, com expressa la professora Guardiola (2003: 516), "podríem dir, fins i tot, va crear de nou escola".

Amb l'elaboració de diccionaris Ros esdevindrà un referent per a la lexicografia catalana moderna, i encara més, també serà la seua tasca més pregonada. De fet, com afirma Guardiola (2003: 516), Ros "va ser iniciador i model a seguir per als lexicògrafs posteriors, que n'imitaren el mètode, en copiaren les dades, etc.", és a dir, com en altres obres, representa un pont simbòlic cap al futur. Dels cinc compendis dels quals en tenim notícia, amb distinta sort (publicats, inèdits i desapareguts), assenyalarem el *Diccionario valenciano-castellano* de 1764, comentat per Isabel Guardiola (2003: 138) com "obra de maduresa i, sens dubte, la més genial de l'autor, malgrat la seua limitada preparació i mancances del text." Si bé en lexicografia, com en la vida, la il·lusió de vegades enfosqueix les mancances. En aquest sentit, Climent (2003: 138) afirma que "Ros mateix sembla que era conscient de les seues limitacions, ja que en diverses ocasions manifestarà el seu desig que aquest diccionari fora com una mena de revulsiu per a la confecció d'un altre de més ampli."

Pel que fa a la producció gramatical de Carles Ros, direm que configura el primer dels nostres objectius, com es detallarà en el pròxim apartat esmerçat específicament a la

seua gramàtica inicial. Aquesta n'és la primera obra que ens ha arribat, per bé que el *Tractat d'adages*, citat més amunt, inclou una part ortogràfica més desenvolupada, bo i configurant una obra més ambiciosa. Siga com vulga, *Práctica* posa els fonaments de referència, i encara més, significa *la primera pedra* de les dues finalitats que hi defenem. Aquesta primera gramàtica, com diu Climent (2003: 107) és “un manual de pràctica de l'idioma que l'autor ha confeccionat amb una finalitat didàctica”, malgrat la concurrència abassegadora del castellà i com hem dit més amunt, la mancança d'antecedents en llengua catalana.

Pel que fa a la seua confecció, Carles Ros no va poder sostraure's a la pressió castellanitzadora del context polític, social i cultural, que s'expandia per tota la societat valenciana. Tant és així que Martí (1996: 105) afirma que:

Era esperable que la influència del castellà es deixés sentir en la teoria ortogràfica del notari valencià. Així, les referències al castellà són constants en la seua obra valenciana, en la qual s'ocupa preferentment de grafies i sons que presenten discrepàncies respecte a la llengua veïna, i sempre ho fa indicant les diferències o semblances en relació amb aquella llengua.

Si fem una llambregada al diccionari, esbrinarem que el cultisme *apologia* té uns sinònims com ara, defensa, elogi, alabança, etc., que podríem fer servir com a *motivació per alguna cosa*, ja que fora evident que l'apologia sempre sorgeix per alguna causa, i encara més quan tractem la substitució lingüística. Perquè, d'això es tractava, de la total eliminació d'una llengua, operació orquestrada des de les més altes esferes del poder, com estableix el fiscal José Rodrigo Villalpando en l'informe destinat als corregidors del Principat del 29 de gener del 1716:

Pero como a cada nación parece que señaló la naturaleza su idioma particular, tiene en esto mucho que vencer el arte y se necesita de algún tiempo para lograrlo, y más cuando el genio de la nación como el de los catalanes es tenaz, altivo y amante de las cosas de su país, y por esto parece conveniente dar sobre esto instrucciones y providencias muy templadas y disimuladas, de manera que se consiga el efecto sin que se note el cuidado (Ferrando *et al.* 2011: 24).

Per aquest fet les obres apologètiques de Ros, *Epítome del origen y grandezas del idioma valenciano* de 1734, i *Qualidades y blasones de la lengua valenciana* de 1752, ultrapassen, al nostre criteri, el camp lingüístic per a esdevenir una filosofia de resistència a l'anihilament cultural. Realment tota l'obra d'aquest autor és una apologia del català al País Valencià, manifestada en les quatre disciplines que hem exposat, i encara més en el conjunt de tota la seua producció.

Per cloure aquest apartat farem un comentari molt sintètic sobre la influència de Carles Ros, per bé que aquest segon objectiu plantejat, com hem comentat anteriorment, serà desenvolupat més endavant. En aquest vessant pot ser que Ros fera un gra massa, quant al seu aïllament cultural, perquè és del cert que, com afirma Sanchis Guarner (2001: 83/4), "Anava contra corrent i no reeixí a fer reaccionar la societat valenciana en el sentit que ell propugnava, però sí que hi feu prosèlits i tampoc no provocà reaccions hostils obertes". De fet els seguidors més destacats de les produccions lingüístiques de Ros al segle XVIII seran Lluís Galiana i Cervera, Manuel Joaquim Sanelo i Lagardera i Marc Antoni Orellana i Mojolí. Al segle XIX hi ha diversos autors, que des d'una perspectiva o altra podem considerar continuadors. Ara per ara, excel·lirem Constantí Llombart, del qual comenta Climent (2003: 233) que "donarà a conèixer l'única proposta gramatical de tot el segle XIX.". En aquest aspecte coincideix amb Carles Ros en els dos trets que defenem, normativa ortogràfica com a connector dels anteriors i apologia, quant a la influència.

4 PRÁCTICA DE ORTHOGRAPHIA, PARA LOS DOS IDIOMAS, CASTELLANO Y VALENCIANO (1732)

4.1 Descripció i estructura

Abans de descriure aquesta obra, però, creiem que convindria assenyalar que els gèneres literaris, així com els diferents registres lingüístics i professionals, no presentaven en començar el segle XVIII l'estricta organització moderna (que prové de la narrativa gal·la del segle tot just posterior), sinó que més aviat eren més o menys híbrids, i amb una omnipresència constant de l'Església, en el sentit repressiu global que aquesta simbolitzava des del segle V fins a la Revolució francesa, la qual tallà de soca-rel el tàndem infal·lible que integrava amb la Monarquia. També cal incidir en la qüestió actual del plagi, perquè aleshores era força important *l'auctoritas*, concepte medieval que consistia a anomenar escriptors i obres anteriors, sobretot els clàssics, de vegades copiats fil per randa.

PRACTICA DE ORTHOGRAPHIA, PARA LOS DOS IDIOMAS Castellano, y Valenciano. ESCRITA POR CARLOS ROS, Amanuense, natural de esta ilustre, é insigne Ciudad de Valencia. DEDICADA A MARIA SANTISSIMA, CON el mas propio, y devido Titulo de Madre de los Desamparados. Con licencia: En Valencia, por el Heredero de Vicente Cabrera, año 1732. Vendese en casa Thomàs Torres, Librero. Aquesta és la transcripció literal de la portada de la primera ortografia valenciana en part, publicada al segle XVIII. Per tant, és redactada amb un punt d'albir bilingüe, en què les dues llengües restaran més o menys barrejades, unificades o distingides, com es relatarà.

Práctica comprén 111 pàgines en total. Totes les parts anteriors a l'ortografia contenen una numeració més o menys difusa, sempre a la part de davall del foli, en el centre d'aquest, mentre que el cos de la gramàtica, l'ortografia, és numerada des del número 1 fins al 78. Aquests darrers folis consignen la numeració a la part superior del foli, els anversos a l'esquerra i els reversos a la dreta. Per una altra banda, l'obra és estructurada per aquest ordre consecutiu: preliminars, que inclou una dedicatòria, una aprovació o *imprimatur* (vist i plau eclesiàstic) i una altra aprovació o justificació tècnica (lingüística). A més a més s'afegeix una "Suma de la licencia" i la "Fe de erratas". Posteriorment, un pròleg al lector, "Prefación" i ortografia. Finalment inclou un romanç a tall d'epíleg, única part on la descripció del valencià és quelcom més específica. Tot seguit analitzarem aquesta estructura externa, ja que el comentari lingüístic el desenvoluparem al següent punt.

De bon començament, els preliminars presenten una mena de dedicatòria a la patrona de València, la Verge dels Desemparats, on Ros (1732: 2) reconeix que “he tomado de los Escritos de buenos Orthographos lo mejor, y que conocí mas conveniente”. La dedicatòria acaba amb un sonet a la mateixa verge. Després continua amb una aprovació signada per Thomàs Rodenas, Presbytero i l'*imprimatur* del Vicari General, Josep de Rius, on podem llegir que “esta varia erudición de Orthographía para los dos idiomas, castellano y valenciano [...] es mas digna de elogio que de censura” (Carles Ros 1732: 6). Posteriorment Rodenas detalla distints autors per a les referències castellaneres i un text del segle XVII de Joan Baptista Ballester per a les valencianes, mitjançant un sermó que en predicà a l'església de Sant Esteve de Barcelona sobre el bateig de Sant Vicent Ferrer (Martí 1998: 1/2). Aquesta darrera dada forneix el nostre primer objectiu, és a dir, la connexió lingüística diverses vegades referida.

Tot seguit l'altra aprovació o justificació tècnica, signada pel catedràtic de la Universitat de València Fr. Andrés Aragó, és metodològica, perquè desenvolupa les distintes opcions que albirà Ros a l'hora de confeccionar la seua *Práctica*. En aquest sentit, el notari valencià descriu algunes referències històriques del que podríem designar com a teoria de l'ortografia, almenys dels autors dels quals hi havia un record constatat. Primerament parla de Ciceró i de les seues idees, quant a les funcions de l'ortografia en un sentit universal i existencial. En segon lloc comenta alguna reflexió de Sant Agustí sobre aquest tema, per bé que focalitzat des d'una línia moral. Després detalla la dicotomia ortogràfica del canvi o el costum, i assenyala l'exemple de Quintilià, pel que fa a aquestes dues alternatives. Posteriorment raona sobre les relacions dels nivells oral i escrit, i anomena el seu model ortogràfic, Salvador José Mañer (1676-1751)¹, escriptor que publicà una ortografia de l'espanyol (1725), uns anys abans de la present de Ros, el qual s'hi identificarà, excepte en el vessant nou que hi afegirà: el valencià. Al capdavant, aquesta part de l'ortografia és també una mena de panegíric devers l'ortografia en general.

A continuació, Ros ressenya la “Suma de la licencia” i una petita “Fe de erratas”. El pròleg al lector és el tradicional descàrrec de l'autor, bo i demanant benevolència i comprensió davant la seua obra. Hi afeg diverses poesies, concretament una dècima i quatre sonets, la primera és escrita en castellà i dels altres quatre, dos en castellà i dos en valencià.

¹ Aquest autor publicà *Método breve de ortografía castellana para con facilidad venir en el pleno conocimiento del bien escribir*, Imprenta de la viudad de Esteban Cabrera. Córdoba. 1725. Ref. Alvar Ezquerro, M. (2020). Biblioteca Virtual de la Filología Española (BVFE): directorio bibliográfico de gramáticas, diccionarios, obras de ortografía, ortología, prosodia, métrica, diálogos e historia de la lengua [en línea]. Disponible en <www.bvfe.es> [fecha de acceso: 21/04/2020].

Aquestes composicions tenen, bàsicament, una funció apologètica d'aquesta primera gramàtica del notari valencià, de què excel·lirem el darrer sonet, perquè l'escrigué una dona. Aquest fet, en el context de llavors, esdevé insòlit, però també ens dona una idea del context per un costat, i per altre del caràcter i pensament de Carles Ros, (1732: 15) que encapçala aquest sonet així: "De una Poetissa Valenciana, cuyo nombre es en anagrama puro Rosa Trincares".

El prefaci és una part que ateny una certa grandària. És organitzat en 22 notes, i el caràcter metodològic, del qual hem parlat a l'anterior paràgraf, és bastant més desenvolupat, perquè tracta el gran problema de la fixació ortogràfica al llarg del segle XVIII. Evidentment, un entrebanc d'aquesta mena, que afectava a tot Europa, no podia ser deixat de banda per Carles Ros, i encara més per la poca tradició que hi havia generalment, sobretot a les llengües que romanien sense estat. De fet, per a ell és cabdal aquest estat de la qüestió, que d'alguna manera estendrà i amarrarà tota aquesta part del prefaci. Llegim a Ros (1732: 17) "que en materia de Othografia, no he visto Autor alguno Valenciano, para nuestro idioma".

Carles Ros progressarà en aquest prefaci fins a afirmar la impossibilitat d'una fixació ortogràfica, que adjectiva com a *Arte*, però amb un grau altíssim de confusió. Ros hi detalla diversos criteris a l'hora d'escriure, com ara l'etimològic (grec, àrab i llatí). També descriu l'opció que hui diríem fonetista, no exempta de controvèrsia tampoc per la diversitat de llengües i prosòdies. Per enllestir aquest prefaci, direm que el nostre autor llista uns exemples de lèxic de tota mena (nota número 6) a fi de donar suport a tots els dubtes metodològics que l'afeixuguen.

Quant al desglossament d'aquest prefaci, començarem per la nota número 2, en què el nostre autor ens informa de la lectura de diversos tractats per al castellà. Endemés, a la nota número 4 disserta àmpliament sobre qüestions tan sols anomenades a l'aprovació o justificació tècnica, en altres mots, les distintes perspectives que estudià Ros, mal que amarades per la influència global del seu dialecte *apitxat*, propi de València i poblacions properes, llavors. Pel que fa a aquest tret (Martí 1998: 104) afirma que:

Hi havia, d'una banda, els partidaris del punt de vista etimologista i, de l'altra, aquells que pensaven que l'ortografia havia de representar fidelment la pronunciació, seguint el principi de Quintilià d'escriure com es pronuncia, el qual ja havia estat propugnat per Nebrija al segle XVI. No faltaven tampoc els partidaris del principi horacià de l'ús tradicional i comú. I, per últim, de vegades s'al·ludia a la diferenciació gràfica dels homòfons.

En aquest sentit, volem destacar la nota número 8 on segueix insistint en el seu comentari metodològic, per bé que enceta a detallar algunes paraules valencianes, per primera vegada en aquest prefaci. Ulteriorment, i fins a la darrera nota, número 22, la progressió és la mateixa que relatem, en altres mots, metodologia amb exemples bilingües del castellà i del valencià, sempre el primer idioma detallat amb més extensió lèxica. Per cloure aquest prefaci, direm que Carles Ros mantenia un criteri més aviat tradicional quant a l'ortografia, tal com afirma Climent (2003: 111) "Ros, en altres obres seues es mostra partidari de seguir un model ortogràfic tradicional, basat en el costum i la tradició".

El cor d'aquesta publicació és *Práctica de Orthographia, para los dos idiomas castellano y valenciano*, estructurada en 15 capítols en números romans. Aquest apartat comprén 94 notes filològiques, les quals són així designades, perquè Ros raona sobre tot el ventall de matèries d'aquest camp. Després *Práctica* prossegueix amb una mena d'annex, tot i que la numeració de les notes torna a començar per la una i l'enllesteix amb la deu.

Posteriorment l'autor finalitza l'obra amb un comentari gramatical en forma de romanç quelcom més específic del valencià, i que el diferencia amb una breu introducció al lector, on afig altres disciplines humanístiques, com ara la història. Aquesta poesia la considerem un petit resum de *Práctica*, i en certa manera una forma *disfressada* d'il·lustrar sobre el valencià.

Per enllestir aquest apartat, desglossarem per capítols la gramàtica en si mateixa, i ho transcriurem de manera literal, tot i que regularitzarem l'accentuació, com una mena de sumari:

ÍNDIX DE LA GRAMÀTICA, EN SÍ MATEIXA.

CAPITULO I. “Qué cosa sea Orthografía”

CAP. II. “De las letras del Alphabeto, u Cartillas.

CAP. III. “De la pronunciación de las letras para los dos Idiomas.”

CAP. IV. “De las letras mayúsculas.”

CAP. V. “Del modo de partir la dicción a fin de línea.”

CAP. VI. “Del acento, limpieza de escribir, y modo de formar, o hazer las letras.”

CAP. VII. “De la distinción de la b, y v.”

CAP. VIII. “De la distinción de s, c, con cedilla, sin ella, y z.”

CAP. IX. “De la distinción de g j x.”

CAP. X. “De la distinción de c, y q.”

CAP. XI. “De la distinción de g, y h, para diferenciar guè, qui, de huè, huì.”

CAP. XII. “De la duplicación de la r.”

CAP. XIII. “Del doblar de la s.”

CAP. XIV. “De la puntuación.”

CAP. XV. “De la h.”

4.2 Estudi de les propostes ortogràfiques més destacades

Amb tots els condicionaments que hem referit al llarg del treball, com ara un context històric de substitució lingüística, una mancança d'estudis gramaticals en català, una època de controvèrsies metodològiques, i la minsa preparació filològica del nostre autor, exposarem les propostes lingüístiques de Carles Ros. Lògicament, on hi haja referència parcial o total al valencià. En aquest sentit, hem de partir, com especifica Torres (1995: 138) que:

Per basar-se en la parla del subdialecte apitxat, usa una ortografia vacil·lant i incompleta. Respecte de l'ús de les grafies dels fonemes alveolars fricatius sords i sonors, palatals africades sordes i sonores, i la distribució de la *b* i la *v*, cosa que si hagués tractat de valorar la resta del parlar, aquella que menyspreava, i que no tenien la fonètica tan empobrida, la seua preceptiva ortogràfica hagués estat més precisa.

Encetem l'ortografia específicament pel capítol II, nota número 4, en què trobem una descripció de les vocals “en Castellano , y Valenciano, que de otros idiomas no hablo” (Ros 1732: 37). Hi presenta el sistema vocàlic per a les dues llengües format per les lletres *a*, *e*, *i*, *o*, *u* i *y*. En aquesta línia, i com que només s'emmirallava en l'apitxat, referit més amunt, no distingeix la pronúncia oberta o tancada de la *e* o la *o*, tan cabdal en valencià, per bé que reconeix el valor semivocal de la *y* grega. També incorpora al mateix capítol, a la darrera nota, la número 12, la grafia *h* en les dues llengües. A la *h* valenciana la tracta com aspirada i “adorno a la diction” (Ros 1732: 43); mentre que en castellà, a més a més, sí que té pronúncia. Així mateix hi cal comentar que Ros no albira el valor de *hac muda* actual.

El capítol III, nota número 13, ens assenyala la importància de la dicció de *b*, *v*, *c*, *j* i *z*. Aquestes grafies les qualifica de les més difícils perquè “las restantes no tienen dificultad, ni importan tanto” (Ros 1732: 43). A la següent nota, l'autor ens descriu el lloc i mode d'articulació d'aquestes cinc grafies, excepte la *b* i la *v*. Volem destacar en aquesta nota l'explicació de Ros (1732: 44), en què diu, “y la *z* asimesmo, dandole al tiempo de expeler el aliento mas violencia que a la *s*”. Així mateix tant al so de la fricativa alveolar sonora com a la sorda, Martí (1998: 118) afirma que: “al segle XVIII hi havia una gran confusió entre les grafies corresponents als fonemes alveolars fricatius, confusió que no va resoldre tampoc Carles Ros”. També hi volem fer esment de la nota número 17, ja que Ros torna a comentar aquestes fricatives, bo i identificant la *z* amb la *ç*.

Pel que fa als fonemes alveolars anteriors, el nostre gramàtic tornarà a incidir, en concret al capítol VIII, el qual ateny des de la nota número 42 fins a la 61. De fet, titula Ros (1732: 62) així: “De la distinción de *s*, *c*, con cedilla, sin ella, y *z*”. A més, afegirem que hi donarà distints exemples de lèxic castellà. En aquest vessant i poc després, a les notes número 56 i 57, el nostre escriptor (1732: 66/7) dirà: “Los valencianos si no vamos con especial cuidado, no podemos articular con aquella facilidad, y garvo que los castellanos la *z*” (56) i “Los valencianos pronunciamos de vicio la *s* por *c ô z*” (57).

Ara, tornarem de bell nou al tema del capítol III en què Carles Ros havia parlat sobre la *b* i la *v*, ja que al capítol VII, a les tres notes que hi conté, números 39, 40 i 41, respectivament, hi retorna. Això és perquè aquestes grafies patiran la perspectiva bilingüe, que hem referit abans, fet que hui denominem “betacisme”, a causa de la pèrdua de la distinció entre aquests dos sons a la major part del domini lingüístic per influència del castellà. A més a més per a il·lustrar-los, Ros raona sobre etimologia i costum, sobre llatí, castellà i valencià, i fins i tot hi posa l'exemple del pretèrit imperfecte d'indicatiu, escrit amb *b* en castellà i amb *v* en valencià. Pot ser que si Ros haguera sentit altres parlars del País Valencià hauria copsat que aquestes dues grafies es pronuncien distintament, tant en punt com en mode d'articulació, ja que no és un fet de valor diacrític. Respecte a aquests sons, Martí (1998: 106) aporta que: “els fonemes labials /b/ i /v/, creu convenient mantenir-los diferenciats gràficament, sobretot en els mots homòfons”.

En un altre aspecte, tenim el capítol IX, en què Ros disserta sobre la *g* i la *x*. Hi configura dues notes la 63 i la 64, i d'aquestes només farem menció de la 64, on detalla una altra identificació bilingüe errònia, dit d'una altra manera, la *x* catalana, s'hi correspon amb la *j* castellana, ortogràficament, encara que els valencians apitxats afegeixen un prefix *Ei* amb *e* epentètica, com ara “Eixativa, Eixabea”, etc. També en gran part de les notes números 15 i 16 del capítol III, Ros incideix en aquestes consonants, *g*, *h*, *j* i *x*. En aquest comentari hem d'entendre que de vegades Carles Ros repeteix grafies, com ara la *h* i la *j*. En aquesta línia, actualment Martí (1998: 118) diu: “el so velar fricatiu [x] d'origen castellà, prou sovint apareix amb les grafies, *g*, *j* i *x*”.

Altres consonants, com ara la diferència entre la *c* i la *q*, les comenta Ros al capítol X, que només atén una nota, la 65. Ací, el nostre gramàtic senzillament es limita a mantenir aquestes dues grafies per etimologia, i com d'habitud, integra castellà i valencià. Tot just al capítol posterior el nostre autor rebutja la dièresi per analogia amb el castellà, així com creu que no cal utilitzar-la a cap de les dues llengües. Així mateix, al capítol XII, també amb una sola nota, la 70, ens parla Ros sobre la *r*, bo i donant una opció de costum o etimològica per a les dues llengües que tracta.

Un altre capítol, el XIII, amb una sola de nota, la número 71, explica la qüestió de la doble *s* que hui diríem *ss* sorda; així Ros (1732: 77) afirma que “la *s* duplica en los tiempos de preterito imperfecto del subjuntivo, y plusquam perfecto tambien, con los superlativos, generalmente sin excepci3n”. Segurament, està fent referència al valencià, encara que com és comprensible la fa servir per a les dues llengües.

Per concloure aquest detall, parlarem del capítol VI i el XIV. En aquest desglossament, només deixarem individualitzat l'últim capítol, el XV. Quant als dos primers, els hem aplegat per tal d'arrodonir aquesta estructura, malgrat que no els estimem bàsics. El capítol VI ateny les notes des de la 16 fins a la 38, que el tanca, i el més important és que Ros només feia servir l'accent greu, per tradició, i encara més, utilitzava la sinalefa i no l'apòstrof. Apuntarem que la gran part d'aquest capítol sobre accents, pronúncia i síl·labes, així com vocals i consonants o semivocals, no afecta el valencià. El penúltim capítol, el XIV, és conformat pels signes de puntuació, i comprén les notes des de la 72, fins a la 82. Hi raona sobre la coma, el punt i coma, els dos punts, el parèntesi, la interrogació, l'admiració, el punt final, els punts suspensius i el guionet. Tot just en aquest apartat, la coincidència és semblant entre castellà i valencià.

Com hem dit suara, el darrer capítol és el XV on retorna sobre la *h*, i que ateny les notes, des de la número 83 fins a la 93. La filosofia d'aquest llarg capítol pressuposa una absoluta barreja gramatical entre el castellà i el valencià. A més a més, Ros llista un petit vocabulari (no oblidem el seu vessant lexicogràfic) en castellà. Al nostre criteri, aquest capítol té un escàs interès per als nostres objectius. Tot seguit l'autor segueix la seua descripció ortogràfica amb un apartat delimitat en forma d'annex, com hem referit tot just al punt anterior, mal que és una continuació de la mateixa gramàtica. Hi incideix en moltes qüestions esmentades, tan estrictament ortogràfiques com metodològiques, així com reflexions diverses, com ara un quartet, on Carles Ros (1732: 94) diu: "El hombre que con afanes/de la envidia es poseído,/vive en pena en esta vida,/y en la otra tendrá castigo".

L'apartat delimitat suara descrit el comença Ros (1732: 94) literalment així: "PROSIGUE LA OBRA, CON algunas circunstancias que faltan para la inteligencia de la lengua valenciana, y juntamente serviràn tambien para la Castellana". A les notes número 1 i 2, (recordem que té numeració distinta de l'ortografia), detalla el relatiu valencià, de què no diferencia el relatiu de persona i el de cosa, com fem hui. En aquest camp, Martí (1998:107) afirma que Ros "defén l'ús de *qu+ vocal* en mots com *qual*, "qualsevol", per indicar l'existència d'un diftong, enfront de *cu + vocal*, que assenyala hiatus". Així mateix és força important assenyalar l'afirmació de Carles Ros, en un sentit fonètic general, perquè diu que la pronúncia valenciana és més breu que la castellana. Aquesta afirmació esdevindrà un argument recurrent temps a venir. Acaba Ros aquesta nota, bo i repetint grafies, com ara la confusió de la *ch* castellana amb la *j* catalana, afegint que d'aquesta segona articulació diu que de vegades es canvia en *g*.

En un altre ordre, és necessari comentar individualitzada la nota número 3 d'aquest afegit, perquè reflecteix de forma pregona un greu entrebanc, en què es va trobar Ros per moltes raons expressades al llarg d'aquest treball, o altrament dit, com confeigir ortografies bilingües?. Un exemple el trobem en posició final de mot, on defén el dígraf *-ig* per a la palatal africada sorda, i com que no li troba articulació castellana, resumeix que aquesta grafia és per a les dues llengües.

Pel que fa a un altre dígraf, en la nota número 4 d'aquesta part en detalla l'*ny*, fonèticament homòfon amb la *ñ* castellana a fi de mot. Ací explica Ros (1732: 96) que “en nuestro idioma Valenciano se pone en final de diction *ny*, por *ñ*, como: any, pany, engany, empeny, feny, tiny, codony, puny, Fortuny, &c.”. Per una altra banda, hi inclou l'afegit de *s* al plural, així com esmenta els diminutius, que detalla, “panyèt”, “codonyèt” i “punyèt”. Acaba aquesta nota reconeixent la distinta grafia, però la mateixa fonètica, com esmentàvem més amunt.

Ara que arribem al final d'aquest d'annex és quan comentarem la nota més lingüística, la número 10. Aquesta anotació és la més extensa de totes quant al valencià per la seua grandària, matèries i detall, perquè per a concloure *Práctica*, Ros (1732: 99) assegura que “quise poner de los adverbios, preposiciones, conjunciones, y pronombres”; en altres mots, hi llista la correspondència entre aquests elements morfosintàctics en castellà i valencià.

Finalment hem deixat una sèrie d'anotacions aplegades per a completar els estudis de Ros sobre les distintes grafies, com ara la palatal inicial *ll*, que l'exposa a la nota número 5, i en contra de la tradició medieval la representa com una *L* majúscula, malgrat que assenyala que les ha vistes escrites de les dues formes. Així mateix afegirem un comentari de la nota número 6, on Ros (1732: 97) constata que “Todas las dicciones acabadas en Castellano con *d*, finalizan en Valenciano con *t*, como voluntat, Deytat, societat, pietat, ataüt, llaüt, &c.”. Dues anotacions tancaran aquest desglossament. Primerament, la nota número 7, sobre les nasals, /*n*/ i /*m*/, en què distingeix la primera per al castellà i la segona per al valencià. Per a tancar direm que a la nota número 9 insisteix en el tema comentat abans de la *z* castellana i la *ç* valenciana.

Per cloure l'estudi d'aquesta obra, direm que ens hi hem esmerçat específicament per tal d'intentar descriure quasi les beceroles ortogràfiques en català. Per això, el paper de connector de Carles Ros que entrellaça dues èpoques, com hem insistit de bon començament. Per una altra part, serà en el punt posterior, on aportarem matisacions

d'acord amb cada autor, com una classe de línia transversal, que arribarà fins a Constantí Llobart.

5 LA INFLUÈNCIA DE CARLES ROS EN ELS LINGÜISTES POSTERIORIS

Què aporta la seua ortografia a l'estudi i difusió del valencià al segle XVIII?, és el subtítol del nostre treball, i per tal d'analitzar-la hi estructurarem els lingüistes posteriors d'una forma cronològica. D'aquests autors obviarem la biografia per qüestions d'espai i ens centrarem en aquelles obres que presenten trets lingüístics, bo i destacant els ortogràfics i lexicogràfics.

5.1 Autors del segle XVIII

Un autor contemporani de Carles Ros fou Leopold Ignasi Planells. En una biografia manuscrita del pare Esteve de Dénia, titulada *Resumen i Relació de la vida y Pròdigs del Religiós, el Ven. Pare Fray Pere Esteve* (1760), hi ha una transcripció del pròleg i *la Leccioncilla para leer en valenciano*. Quant a aquesta darrera, Climent (2003: 212) afirma que: “la coneixem per un article de Ros Chabas a la revista *El Archivo*”, i hi té moltes coincidències amb Ros. Destacarem la seua proposta sobre la *j*, que ens informa del seu punt d'albir no apitxat, a diferència de Ros. Així mateix Planells considerava la *y* com una grafia aliena al català. També comentarem la fonètica del grup *-ix*, que aquest autor conceptua com a *-is* en pronúncia, així com les vocals *o* i *e* i els accents. A més a més, com afirma Joaquim Martí Mestre (1998: 115), “Planells concedeix gran importància a l'accent diacrític, en especial els monosíl·labs. A diferència de Ros, Planells no fa servir els termes aguts i greu, utilitza llarg i breu en sentit oposat a Ros”.

Un altre gramàtic força important és Marc Antoni Orellana i Mojolí, (1732-1813), un autor una mica posterior a Ros. L'obra en què desenvolupa el seu ideari lingüístic és *València antiga i moderna*. Hi diferencia la fonètica i l'ortografia, i coincideix bastant amb Carles Ros, per exemple en la perspectiva del valencià apitxat, encara que ortogràficament és molt conservador. També destacarem que s'allunya de Ros, quant a la *-s* líquida, i que fa servir l'apòstrof, absent a la tradició lingüística valenciana. Finalment farem esment de la seua coincidència amb Ros pel que fa a la fonètica, on prefereix *Em* per *En* com article personal dels carrers, sempre que aquest article vaja amb una consonant bilabial (assimilació consonàntica), com ara “plaza de Em Borràs o calle de Em Bort” (Martí 1998: 116).

Potser l'intel·lectual valencià cabdal d'aquesta centúria siga Lluís Galiana i Cervera (1740-1771). Representa una gran esperança truncada per la seua mort en plena joventut. Malgrat açò, escrigué distintes obres, com diu Climent (2003: 149) “però

sobretot, el que ens interessarà a nosaltres des d'un punt de vista lingüístic serà *Rondalla de rondalles* [...] i la famosa 'Carta' a Carles Ros". Bon llatinista, molt preparat i, segons Sanchis Guarner (2001: 85), "el deixeble principal de Carles Ros". Aquest frare dominicà afalagà la tasca de Ros, tot i que la seua característica més important és l'apologia del valencià, és a dir, és un autor bàsic per al nostre segon objectiu, transcrit en aquest apartat de bon començament.

Amb tot, hem de reconèixer que l'autor més original del segle XVIII valencià és Joan Baptista Escorigüela (1753-1817), que podem considerar el primer gramàtic valencià que va proposar un model ortogràfic innovador i simplificat. Ho feu també a còpia del valencià central o apitxat, i amb un model de llengua fortament penetrat pel castellà. És Escorigüela qui difereix de Ros i els seus deixebles d'una forma més pregona, perquè mentre tota la resta diferenciaven l'ortografia de la fonètica bàsicament, aquest, a *Reflexiones críticas sobre el lenguaje valenciano*, se n'allunyarà. A més a més, és qui poua més en la dessincronització de la varietat valenciana del català. Així doncs farem un resum de les seues propostes en paral·lel a Carles Ros. Entre aquestes, la *y* només es pot fer servir al dígraf *-ny*, i substitueix aquesta grafia per la *j* en determinats casos. Per altra banda, a causa del seu apitxat confon les palatals africades sorda i sonora, i promou conscientment l'ús de la grafia *ch*, d'origen castellà, fins i tot en final de mot. El que fa realment és assimilar el sistema lingüístic castellà al valencià, fet cada vegada més estès a València. Així mateix, aquest autor també introduirà bastant confusió sobre la palatal fricativa *x*. Coincideix amb Ros, però, a incrementar alguns mots en forma de prefix *-ei*, com ara, Eixàtiva i altres. Tanmateix, assumeix parcialment la dièresi i el guionet (en la forma plena del verb). Per a sintetitzar aquest autor Martí (1998: 138) afirma que "Es pot dir, per tant, que Joan Baptista Escorigüela s'avança als esforços posteriors dels escriptors renaixentistes per construir un model lingüístic culte apte per a la llengua literària".

Un altre autor que cal destacar és Manuel Joaquim Sanelo i Lagardera (1760-1829). Aquest lexicògraf treballà com a funcionari de la Secretaria Municipal de València i era coneixedor del lèxic medieval, la seua referència indubtable. Així doncs, farà servir arcaïsmes lèxics i morfològics en la seua obra, bo i allunyant-se ortogràficament de Ros. De tota manera el que cal excel·lir de Sanelo és la seua producció lexicogràfica, com ara el *Diccionari Valencià-Castellà*, que no serà publicat fins a l'any 1964, i del qual fou principal font el *Diccionari Valenciano-Castellano* de Carles Ros de 1764. D'aquesta obra el professor Climent (2003: 169) ens trasllada un comentari del lingüista Joseph Gulsoy, que diu: "el diccionari que comentem pateix de molts errors i de formes inusitades i

castellanismes, però en la major part dels casos, hi són com a conseqüència d'haver seguit Ros". Així mateix Sanelo va redactar un *Silabario de voces lemosinas y un plan de enseñanza de este idioma* que per diverses avinenteses no es va poder descriure fins al final del segle XX.

5.2 Autors del segle XIX

El segle XIX significa la consolidació de la Revolució Francesa, el desenvolupament d'un nou sistema econòmic i el Romanticisme com a moviment cultural global. La revolució Francesa s'estendrà per gran part del món occidental, i aportarà un fet cabdal: una nova classe social hegemònica, la burgesia, triomfadora enfront dels dos basaments de l'antic règim, la monarquia i la religió. Paral·lelament, el sistema de producció de béns d'equip comença a desenvolupar el capitalisme en diversos països, Holanda i Anglaterra bàsicament enfront de França. Alhora, i des d'Alemanya, creix un moviment tan potent, el Romanticisme, les influències del qual arriben fins avui. Acotarem aquest corrent romàntic a l'àmbit lingüístic, al qual li traspasà aqueixa reivindicació de la tradició, d'un passat mític, i que ensems serà seminal per al naixement dels nacionalismes, com a substituïts existencials dels dos basaments de l'antic règim esmentats més amunt. A l'Estat espanyol els eixos que hem detallat suara arribaran d'una forma irregular, perquè hi haurà llocs en què també els desenrotllaran, Catalunya i País Basc, i a la resta en menor mesura, ja que la seua activitat era principalment agrícola.

Pel que fa al País Valencià, per una part veiem com el marc social romandrà en la mateixa situació ideològica que l'anterior segle, fins a conformar el signe de diferència de classe d'una forma pregona. Generalment la nova classe triomfadora farà servir el castellà, i la gran part del poble el valencià. Per altra part, el context lingüístic però, sí que mamprendrà una altra dinàmica, com ara l'aparició de moltes obres lexicogràfiques, que tenien l'objectiu d'introduir el castellà, sobretot en el món de l'ensenyament, com afirmarà Pellicer (2003: 74) "per aconseguir aquest fi es van utilitzar, bàsicament obres lexicogràfiques, és a dir, diccionaris i vocabularis d'equivalències valencià-castellà" i reblarà Casanova (1990: 148) "tant és així que es pot afirmar que la lexicografia valenciana des de C. Ros a J. Escrig naix amb la finalitat de dotar d'instruments d'ensenyament el castellà". Aquest fet es va trobar al bell mig de la manca d'obres gramaticals, com hem assenyalat anteriorment, les quals també haurien ajudat l'ensenyament del valencià.

Només començar el segle XIX, entre 1802 i 1803, a les planes del *Diario de Valencia*, s'hi publicaren unes missives de tema gramatical valencià en què participaven dos autors, un n'era Joaquin Sanelo, i d'acord amb els estudis realitzats, l'altre podria ser Joan Baptista Escorigüela, sense seguretat absoluta, però. Això no obstant, el fet a remarcar seran les epístoles publicades sobre un espai filològic divers, com ara la mancança d'una gramàtica o l'arcaisme de la llengua, cosa que no permetia segmentar els registres, qüestions històriques, etc. De tota manera, era un fet que ja s'hi havia produït, com diu Climent (2003: 221) "en la mateixa línia que la formulada per Lluís Galiana en la carta adreçada a Ros", i que tindrà continuïtat des d'una perspectiva o altra al llarg d'aquesta centúria. En aquesta línia, classificarem els autors posteriors en dos blocs no excloents, per una part detallarem els que segueixen bàsicament Ros i les seues formes ortogràfiques tradicionals, i per altra els que faran servir propostes castellanitzadores, tot i fent servir també en els seus estudis al notari valencià.

El primer grup l'encetarem amb el lexicògraf Just Pastor Fuster, qui va publicar un *Breve vocabulario valenciano y castellano de las voces más oscuras i anticuadas*, l'any 1827. A més a més en una altra obra semblant del mateix any hi expressa la línia del pensament llemosinista, que s'hi arrossegava des de l'anterior segle, representada per Viciano, Escolano, Ros i Sanelo.

Idea del lemosín o sea la lengua valenciana comparada con otros idiomas, és obra del gramàtic d'Agustí Blat i Blat (1806-1874). El seu punt d'albir sobre totes les qüestions que detallem del valencià és com les dels seus coetanis, llengua llemosina, decaïment d'aquesta, etc., que plasma a la seua obra.

De totes passades, pot ser que la publicació lexicogràfica més important del segle XIX siga el *Diccionario Valenciano-Castellano* de Josep Escrig i Martínez l'any 1851. De fet Climent (2003: 261) aporta un comentari força significatiu de l'esmentat professor Gulsoy, el qual pensa que Escrig:

Va aprofitar tots els textos lexicogràfics que s'havien fet a València en els últims cent anys, amb excepció del de Sanelo: és a dir, els dos diccionaris de Ros, el vocabulari de Fuster i l'*Ensayo* de Lamarca. Sembla que s'inspirà sobretot en el llibre de Lamarca per l'ordenació i exactitud de les definicions i per l'aportació del lèxic actual.

Així mateix, entre els darrers estudis sobre aquest lexicògraf en trobem un d'específic, en què la seua autora, M^a. Isabel Guardiola i Savall (2016: 86), afirma que “a banda de l’atenció a l’observació lingüística dialectal, el respecte que Escrig mostra pel manteniment de l’ortografia tradicional valenciana”. Aquest fet en contraposició a l’efecte castellanitzador que esmentàvem més amunt d’alguns predecessors, com ara Vicent Salvà o Lluís Lamarca, o com afirmarà Climent (2003: 232) “veurem unes ànsies castellanitzadores desmesurades en autors com Rosanes o Josep Mª Cabrera.” La qual cosa significarà que les polèmiques sobre les revisions ortogràfiques continuaven. Per això, Guardiola (2016: 87) afirmarà que “El llegat gramatical i ortogràfic de Ros, amerarà, igual que el lexicogràfic, no només el *Diccionario d’Escrig*, sinó també bona part de la producció lexicogràfica valenciana del segle XIX”. Així doncs, direm que entre Carles Ros i els autors del segle XVIII hi esmentats existeix una transmissió palesa devers Escrig, cosa que conformarà una tríade lingüística fonamental, Ros, Escrig i Llombart.

Ara bé, si hi ha un intent de renovació del valencià al segle XIX, aquest serà obra de Constantí Llombart (Carmel Navarro Llombart 1848-1893). Dins la teoria llemosina, de llarga implantació i durada, va escriure *Els fills de la Morta-Viva*, on detallà diversos autors des del segle XVII, edità el diccionari d’Escrig per tercera vegada (1887), i un assaig d’ortografia, tot plegat, una versemblant illa gramatical i lexicogràfica en el seu segle. Possiblement Llombart serà la figura de la Renaixença més progressista ideològicament amb un tarannà vinclat devers la llengua i cultura dels valencians, i encara més si tenim en compte un context tan advers, com fou la restauració borbònica. En aquest ordre, centrà la seua activitat dins les coordenades del primer Romanticisme, designat així per la forma d’encimbellar el passat.

El segon grup el començarem per Vicent Salvà, l’obra del qual és escrita en castellà, i de qui excel·lirem el poema *Lo somni*, sobre el qual Climent (2003: 243) cita Vicent Simbor, que afirma “és el primer poema renaixentista dels Països Catalans”.

Per una altra banda, Lluís Lamarca i Morata (1793-1850), també destacà a l’àmbit lexicogràfic. És autor de l’obra *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano* l’any 1839 que posteriorment amplià en una segona edició de 1842. Va ser un autor que feia servir les obres lexicogràfiques de Carles Ros especialment el diccionari de 1764. En aquest sentit, Climent (2003: 251) ens aporta una explicació del mateix Lamarca que confessa que: “para formarle he tenido también a la vista el citado *Diccionario* de Ros, ya mui raro” (prólogo, VI).

Volem completar aquesta segona relació d'autors, amb altres d'importants fins a la Renaixença, alguns anteriorment citats, com són ara Tomàs Font i Piris, que també redactà un diccionari valencià-castellà, dissortadament inèdit, Miquel Rosanes, Josep Maria Cabrera i Josep Pla i Costa. La tasca d'aquests lexicògrafs és bastant semblant a la dels autors abans detallats, és a dir, confecció de diccionaris, vocabularis, etc., així com comentaris sobre l'ortografia.

Per enllestir aquest capítol sobre què aporta Carles Ros i la seua *Práctica* a l'estudi i difusió del valencià al segle XVIII i fins a la Renaixença del segle XIX, argumentarem el que hem sostingut al llarg d'aquest text, és a dir, el paper del notari valencià com a pont entre dues èpoques, i fonamentalment el seu intent de fixar unes normes ortogràfiques que haurien pogut ser aplicades en obres gramaticals i lexicogràfiques. Si a tot plegat li afegim el seu treball com apologista de la llengua, i encara més, el fet de ser el primer paremiòleg que creà escola, podem concloure que Ros és la referència lingüística del valencià durant segle i mig.

6 CONCLUSIONS

A l'hora de cloure aquest treball hem pensat d'esquematzar-lo en quatre parts, de manera que les valoracions estiguen estructurades per un ordre lògic. Aquestes valoracions tindran un caire sinòptic, per tal d'anar del fet general al particular. Primerament resumirem el context social, cultural i lingüístic del segle XVIII, així com alguna referència al segle XIX, per tal que Carles Ros i els seus continuadors hi resten emmarcats. En segon lloc, efectuarem una síntesi de les influències de les obres del notari valencià en els autors posteriors fins a l'inici de la Renaixença valenciana. Tot seguit confeïrem un epítom de la importància de *Práctica*. Enllestirem, bo i extractant l'obra i figura de Ros en general.

Quant a la situació internacional del món occidental, el segle il·lustrat s'encetà amb la gestació d'un conflicte entre les potències de llavors i els seus aliats, bàsicament Anglaterra i França. El primer país havia fet la revolució de 1688, la qual començà els basaments d'una economia mercantil, mentre que el segon vivia una gran crisi global a causa de l'absolutisme i d'un feudalisme degenerat. Aquest conflicte que descrivim esclatarà en una guerra europea amb diverses derivacions, als nostres efectes el botí que suposava un imperi espanyol decadent i de retruc l'eliminació dels autogovernos de l'antiga confederació aragonesa. En aquest sentit, l'esmentat conflicte armat acabà amb la victòria francesa i els decrets de Nova Planta, el primer al País Valencià l'any 1707 i el darrer a Catalunya el 1716.

Després d'aquesta contesa el País Valencià patí un llarg i crític període, que configurà una introducció sibil·lina del castellà, en primer lloc, i tot seguit una època despòtica per a substituir el català. Aquesta planificació lingüística continuarà al llarg del segle XVIII fins ben entrat el XIX. Entremig d'aquesta època es deslliurà la Revolució francesa, la qual provocarà canvis ideològics, polítics i econòmics a Europa i Amèrica del Nord. Alhora naixerà el Romanticisme, en una primera fase reivindicatiu del passat, fins a la primera part del segle XIX. Tot plegat conformarà unes transformacions globals, fins i tot a l'ordre lingüístic, que dissortadament continuaran esdevenint letals per al País Valencià i els països de la seua nacionalitat.

Aquestes circumstàncies lingüístiques que comentem, succeiran en paral·lel a la Història de la llengua, on trobarem els primers signes, lleus si volem, de resistència lingüística. En aquest vessant destaca la figura de Carles Ros i tots els seus continuadors. La figura del

primer influirà en tots els autors posteriors, fonamentalment en els camps de la lexicografia i de la gramàtica, com hem vist anteriorment. A més a més Ros serà el primer paremiòleg de la llengua a casa nostra. Per una altra banda, aquest lingüista arreplegarà d'alguna manera la tradició literària del final del segle XVII i enllaçarà amb tots els autors detallats en aquest treball, cosa que li donarà el paper de connector entre dues èpoques, que hem defés insistentment.

El primer fonament de la repercussió de Ros va ser l'obra *Práctica*, ortografia que significà un oasi en el desert gramatical del català al País Valencià. Aquesta manca de normativa l'arrossegava el català des de sempre, per això aquest primer basament pressuposarà la construcció d'altres estudis, d'ací el seu valor seminal. Volem constatar en aquest punt l'argument de treball acumulatiu, que també hi hem comentat.

El significat simbòlic de l'obra i figura de Carles Ros i Hebrera és per una banda cabdal i per altra multifacètic. Altrament dit, primerament en un sentit estructural: la llengua cohesiona una cultura i una forma de viure que abasta tot plegat. En segon lloc, el sentit polifacètic en què ens trasllada tot un ventall de coneixements diversos. Al capdavall, la figura d'aquest autor representa una existència idealista, perquè un professional que es lliura així no és gens ni mica usual, ni abans ni ara.

Per concloure aquest estudi sobre Carles Ros, afirmarem que els dos objectius que ens hi plantejàvem els hem constatat, tant el seu significat com a baula d'un continuïum cultural al País Valencià, així com també la seua gran repercussió sobre la llengua catalana.

7 BIBLIOGRAFIA

ALVAR EZQUERRA, M. (2020). Biblioteca Virtual de la Filología Española (BVFE): *directorio bibliográfico de gramáticas, diccionarios, obras de ortografía, ortología, prosodia, métrica, diálogos e historia de la lengua* [en línia]. Disponible en <www.bvfe.es> [data de la consulta: 21/04/2020].

BALSALOBRE, Pep i Joan GRATACÓS, coordinadors (1995). *La llengua catalana al segle XVIII. Barcelona*. Quaderns Crema.

CASANOVA, Emili (1990). *Valencià versus castellà als segles XVIII i XIX. El cas de Vicent Salvà*. Barcelona. Caplletra, núm. 9, p. 147/166.

CLIMENT MARTÍNEZ, Josep Daniel (2003). *L'interés per la llengua dels valencians (segles XV-XIX)*. Consell Valencià de Cultura. València.

FERRANDO, Antoni i Miquel NICOLÀS (2011). *Història de la llengua catalana II*. Barcelona. UOC.

FURIÓ, Antoni (2001). *Història del País Valencià*. València. Eliseu Climent editor.

GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel (2003). *El Diccionario Valenciano-Castellano de Vòzes Polysylabas de Carles Ros*. Alacant. Universitat d'Alacant.

GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel (2016). "El Diccionario Castellano-Valenciano (1851) de Josep Escrig" *Revista de Filologia Romànica* 33 (1) p.85-103. Madrid. Ediciones Complutense.

MARTÍ MESTRE, Joaquim (1998). "L'ortografia al segle XVIII al País Valencià. Entre la tradició i la innovació. Les propostes de Joan Baptista Escorigüela" València. *Llengua & Literatura*, 9, pàg. 101-151.

MARTÍ MESTRE, Joaquim (2006). "Un col·loqui poc conegut de Carles Ros" *Zeitschrift für Katalanistik* 19, p. 153-158 [En línia] Disponible en <www.romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/19/12_Marti.pdf> [data de la consulta: 13-02-2020].

MARTÍ MESTRE, Joaquim (2010). "La llengua catalana en terres valencianes al segle XVIII. Resistència, estudi i conreu" *Zeitschrift für Katalanistik* 23, p.221-227 [En línia] Disponible en <www.romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/23/13_Marti-Mestre.pdf> [data de la consulta: 13-02-2020].

PELLICER I BORRÀS, Joan Enric (2003). *L'ensenyament de la llengua catalana al País Valencià (1238-1939)*. València. Universitat de València. (Tesi doctoral).

RICO, Albert i Joan SOLÀ (1995). *Gramàtica i Lexicografia Catalanes: Síntesi Històrica*. València. Universitat de València.

ROCA RICART, Rafael (2010). *El valencianisme de la Renaixença*. Alzira. Edicions Bromera.

ROS HEBRERA, Carles (1732). *Practica de orthographia, para los dos idiomas Castellano y Valenciano*. València. Thomàs Torres, Libroero.

SANCHIS GUARNER, Manuel (1983). *La llengua dels valencians*. València. Eliseu Climent, editor. 8a. Edició.

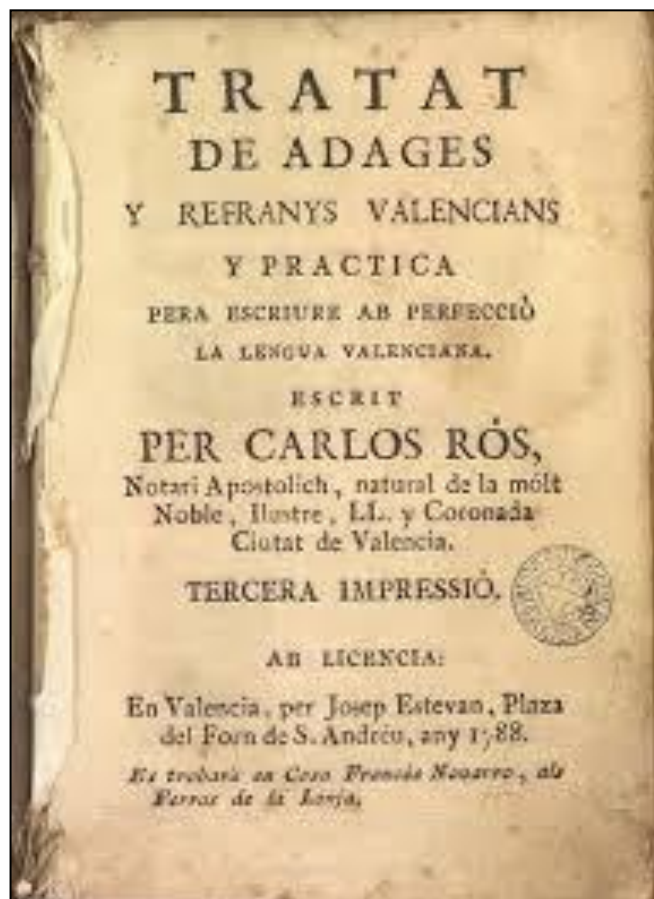
SANCHIS GUARNER, Manuel (2001). *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII*. València. Universitat de València.

TORRES NAVARRETE, F. (1982). *L'obra gramatical i lexicogràfica de Carles Ros*. (Memòria de llicenciatura inèdita). Dirigida per Emili Casanova. València. Universitat de València.

TORRES NAVARRETE, F. (1995). *La llengua de Carles Ros*. (Tesi doctoral inèdita). Dirigida per Emili Casanova. València. Universitat de València.

8 ANNEXOS

8.1 Imatges

DICCIONARIO
VALENCIANO-CASTELLANO,

ESCRITO

POR

CARLOS ROS, NOTARIO, Y ES.
cribado público, por Autoridad Apostó-
lica, y Real, natural de esta muy Noble,
Insigne, Lealísima, y Coronada
Ciudad de Valencia,

EN VALENCIA

En la Imprenta de Beriso Masfau, junto
al Hospital de los Estudiantes.

Año 1784.

EPITOME
 DEL
 ORIGEN, Y GRANDEZAS
 DEL IDIOMA
 VALENCIANO.

ESCRITO

POR CARLOS ROS,
 Notario Apostolico, natural de
 esta muy Noble, Ilustre, Antigua,
 la Leal, Insigne, y Coronada
 Ciudad de VALENCIA, à la
 que se dedica.

Impresso en Valencia, por Cosme Granja,
 en la Plaza de la Seo, Año 1734.